

соль, газъ, олово, медъ. Гори — колкото искате. Много водопади — безплатна сила за фабрицитъ. И тъй нататъкъ, и тъй нататъкъ.

— Слушамъ, казалъ Рачински, и чувствавамъ болка и отвращение въ душата си. Земята е богата, а хората отъ тая земя отъ какво ли не се нуждаятъ? Нищо не произвеждатъ, а само купуватъ. Живѣятъ съ това, което изкарватъ чужденци. Машини купуватъ, сукно купуватъ, обуца купуватъ. Купуватъ стъкло, лѣкарства, сапунъ. Купуватъ породистъ добитъкъ и отборъ семе за посѣвъ. Купуватъ хартия, свѣщи, мастило.

— Кажете, какво ли не купуваме? питалъ Рачински. — Какво произвеждаме сами? Моливи, конци, игли, копчета — и тѣхъ купуваме отъ чужденцитъ, отвѣнъ. Просто срамно е да се каже, че ако да нѣмаше чуждестранни копчета, не би имало съ какво да си закопчаваме дрехитъ. Безъ чуждестранни кърпички, не би имало съ какво да се избършемъ. Безъ чуждестранни лъжици, вилици, ножове, не би имало, съ какво да се хранимъ. Нищо нѣмаше свое. Всичко се внася отъ чужбина. Всичко е скъпо. Не можемъ ли да платимъ, вземаме въ кредитъ. Пъшкаме отъ скъпотия, а все се хвалимъ, хвалимъ и хвалимъ: „Нашата земя е най-богата. Най-голяма. Имаме всичко“.

— Нашиятъ народъ е слѣпъ. Умствено слѣпъ. Слѣпъ е отъ вѣкове. Туй е страшно. Погледнете, какъ живѣе нашето селско население. Жилища тѣсни, тъмни, влажни. Прозорци малки, тавани низки. Въ такива жилища животътъ е като тѣхъ: мръсенъ, студенъ, отвратителенъ. Мжжетъ се носятъ къмъ женитъ си грубо. Каратъ се и се хулятъ съ най-мръсни думи. Пиянствуватъ. Израждатъ се. Мратъ отъ заразителни болести. Мратъ голѣмитъ, мратъ и децата. А ние пакъ се хвалимъ: — „Нашиятъ народъ е способенъ, уменъ, развитъ. Нашиятъ народъ е добъръ, нѣженъ, благороденъ“.

— Азъ отивамъ въ рудницитъ на народния умъ и съвестъ, за да вадя богатства, думалъ Рачински. . .

Всички си помислили, че Рачински е нѣщо побърканъ.

Отишълъ Рачински на село. И отъ никжде не срещналъ съчувствие и подкрепа.

Земевладѣлцитъ отъ цѣлия окръгъ гледали враждебно на него. Тѣ му говорили въ очитъ:

— Ще ни развалите хората. Защо сж на нашитъ селяни вашитъ науки? Пъкъ и самиятъ народъ не желае да се учи. Вие не познавате селянитъ. Тѣ сж груби добитъци. Нѣщо полошо: диви звѣрове. Разбиратъ само отъ тояга. Трѣбва да се биятъ, а не да се учатъ. За селянина е нужна кръчма, а не училище. Селянинътъ знае да оре и безъ вашата наука. Само че е лѣнивъ. Трѣбва да се мушка.

Рачински изпадналъ въ ужасъ отъ такива думи и гнѣвно възразявалъ:

— Какъ не ви е срамъ? За кого говорите такива мърсоти? — За своя собственъ народъ. И кой говори това? Вие, по-голѣмитъ братя. Той ви храни. Дава ви възможность да живѣте съ